

Kulttuuria kaikille -palvelu 10-vuotta
Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry
Juhlapuhe 19.9.2013

Katriina Rosavaara

Arvoisa juhlaväki,

minulla on ilo onnitella tänään 10-vuotiasta Kulttuuria kaikille -palvelua puheenvuorolla, jonka julkinen esittäminen 300 kilometriä idempänä voisi johtaa pidätykseen, kenties sakkoihin ja mahdollisesti jopa vankilatuomioon. Kuitenkaan en aio puhua teille sen vaarallisemmista aiheista, kuin kulttuurista, taiteesta ja ihmisistä, sekä siitä, miksi on tärkeää, että kulttuuria on monipuolisesti tarjolla kaikille yhdessä ja jokaiselle erikseen.

Jotkut seinät merkitsevät enemmän kuin toiset, instituutioilla on kaikki mahdollisuudet edistää ihmisoikeusasioita oman työskentelynsä ja valintojensa kautta. Kulttuuria kaikille -palvelu järjesti kesän 2012 Helsinki Pride -tapahtuman yhteydessä [Kulttuurin toivomuslähde](#) -keskustelutilaisuuden, jonka avulla haluttiin kartoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvan queer-yleisön toiveita tapahtumatarjonnan ja kulttuurikentän eri toimijoiden suhteen. Queer tarkoittaa minulle tekijä-/katsoja-/kokijapositiona, joka ei noudata heteronormia ja kyseenalaistaa perinteisenä pidettyjä käsityksiä yhteiskunnasta ja ajan ilmiöistä laajemminkin. Oleellista tässä ei ole taiteilijan tai katsojan oma seksuaalinen- tai sukupuolinen suuntautuminen, vaan se, että määrittelee itse kuuluvansa queeriin tai olevansa kiinnostunut siinä kontekstissa tehdystä taiteesta. Toki katsojana voi nähdä queeria missä vain, mutta queerit lasit silmillä katsominen onkin ehkä ainoa queer-yleisön etuoikeus.

Mitä queer-yleisö sitten haluaa nähdä? Vastaus on helppo, sitä samaa kuin kaikki muutkin, korkeatasoista ja kiinnostavaa nykykulttuuria. En toivo että tulisipa

enemmän homo-oopperaa, queer-iskelmää tai lesbokirjallisuutta, ne kyllä kiinnostaisivat minua katsojana, mutta taiteilijoiden on saatava löytää aiheensa itse. Kulttuurilaitosten asema on toisenlainen, heiltä toivoisin moniäänisyyttä ja moninaisuuden arvostamista, eikä silloin ole kysymys pelkistä ohjelmistovalinnoista, vaan siitä, tunteeo nahkahomo, ruutupaitalesbo tai sateenkaariperhe itsensä tervetulleeksi ja arvostetuksi vieraaksi taidegalleriassa tai kotiseutumuseossa. Loppuvuosi on perinteisesti täynnä erilaisia kekkereitä. Nyt on hyvä hetki tarkistaa vieraslistat, kenen kanssa on tehty yhteistyötä – ketkä meillä juhlivat?

Pari vuotta sitten itsenäisyyspäivän alla keltaisessa lehdistössä kohistiin perussuomalaisten kansanedustajien lausunnoista, joissa he paheksuivat mahdollisuutta, jossa samaa sukupuolta oleva pariskunta suuntaisi parketille presidentinlinnan vastaanotolla. Olin samoihin aikoihin seuraamassa kummipojan jalkapalloturnausta ja pelien välissä odotin häntä helsinkiläisen urheilukentän pukuhuonetilan aulassa, jossa jouduin kuulemaan kentän työntekijöiden kahvipöytäkeskustelun. Kovaäänisen ja hyvän maun rajat ajat sitten hukanneen sanailun kohteena olivat tanssivat homot. Olo oli tukala, neutraali liikuntatila oli muuttunut vihamieliseksi ja ahtaaksi.

Monet kulttuurilaitokset sanovat olevansa avoimia kaikille. Ajatus on mukava, mutta lähempi tarkastelu paljastaa usein jotakin muuta. Sanat ilman sisältöjä ovat tyhjää hymistelyä, jotka enemmän haittaavat kuin tukevat syrjintään ja epätasa-arvoiseen kohteluun puuttumista. Esteettömyysnäkökulma on arkinen työkalu instituutioissa, esteettömyyden ja saavutettavuuden ajatukset ulottuvat moneen, mutta transihmisten kohdalla museovierailu voi tyssätä alkeelliselta tuntuvaan ongelmaan. Vessoja on tarjolla vain naisille tai miehille.

Olemme tottuneet määrittelemään itsemme toaletin ovella sukupuolen mukaan, mutta entä jos ei koe olevansa kumpaakaan, tai ulkonäkö ei vastaa muiden käsitystä omasta sukupuolesta? Mitä merkitystä sukupuolella on, kun oven

takana sijaitsevia fasiliteetteja tarvitsevat kaikki? Miksi ovesta ei voi lukea vain wc? Se olisi halpa remontti.

Viime vuonna järjestettiin jo kahdeskymmenes TransHelsinki-tapahtumaviikko. Ohjelma oli monipuolinen, Näkymättömästä näkyväksi – seminaari kysyi Eurooppasalissa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten oikeuksista, tarjolla oli myös leffoja, kahvi-iltoja ja teatteria. Viikon tapahtumapaikkoja ovat Setan toimisto, Transtukipiste, Amnestyn toimisto, Sateenkaariperheiden toimisto, Svenska Teatern, ravintola DTM, Ravintola Fenix, Kirjan talo ja Helsingin kaupunginteatteri.

Tila on tärkeä, ilman tilaa ei tapahtumia voi järjestää. Tarjoamalla tilan instituutio voi välittää viestiä: tämä on tärkeää, siksi se tapahtuu täällä. Tila on ruohonjuuritason politiikkaa. Valtion ja kuntien tilojen on oltava oikeasti avoimia. Tämä koskee kaikkia yhteisiä tiloja liikuntahalleista museoihin ja toreihin, ketään ei saa puhua pois.

Myös trans-lain uudistus toteutetaan toivottavasti pian. Kansalaisjärjestöt, puolueet, tasa-arvovaltuutettu ja Euroopan Neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu ovat vaatineet lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamista translaista. Transihmiset kohtaavat arkielämässä ennakkoluuloja ja monenlaista syrjintää. Lainsäädännön puutteet mahdollistavat räikeätkin ihmisoikeusloukkaukset. Transgender Europe järjestön mukaan vuoden 2012 tapettiin 265 transihmistä, kuolleiden määrä on kasvanut huomattavasti verrattuna pariin edelliseen vuoteen.

Homo- ja transfobia ei ole kadonnut, ei meiltä eikä muualta. Työ homopelon lievittämiseksi on hidasta, eikä pikavoittoja ole tarjolla. Pride-tapahtumia estetään, uhataan ja niitä vastaan hyökätään yhä. Tapahtumia kieltämällä homofobia vain vahvistuu. Homoja ei suojella näkymättömyysviitalla.

Suomessa ollaan nyt laajasti huolestuneita nuorten syrjäytymisestä. Toivottavasti tämän huolenpidon ja yhteisöllisen välittämisen saavat kokea

myös homoseksuaalisuuttaan tai sukupuoli-identiteettiään pohtivat nuoret, transihmiset sekä sateenkaariperheisiin syntyvät ja niissä kasvavat lapset.

Ne, jotka vaativat homoja olemaan hiljaa ja piilossa, viestittävät ymmärtävänsä viharikosten tekijöiden homo- ja transfobisia motiiveja. Kaikki perus- ja ihmisoikeudet eivät heidän mielestään kuulu vähemmistöille. Heidän mielestään Pride-kulkueeseen osallistujat ottavat tietoisesti riskin, koska heidän mukaansa on ymmärrettävää, että kävely homo-otsikon alla kadulla voi herättää joissakin halua käyttää väkivaltaa. Esimerkiksi tällaisia perusteluja on käytetty HLBTI-tapahtumien kieltämiseen.

Vaikka homo- ja transfobian vastainen työ on hidasta, se kannattaa ja kantaa hedelmää. Kun Pride-kulkue joutui kaasuiskun kohteeksi Helsingissä 2010, seurasi voimakas vastareaktio. Osallistujamäärä seuraavan kesän Helsinki Pride-marssilla oli ennätysellisen suuri.

Venäjällä ihmisoikeutilanne etenee huimin harppauksin taaksepäin. Viime vuonna voimaan tullut ”Homopropagandalaki” tekee HLBTI-ihmisistä lähes lainsuojattomia omassa maassaan. ”Homopropagandalain”, josta ei saa unohtaa lainausmerkkejä, puitteissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ajetaan piiloon ja pois näkyvistä. Syrjintään suhtaudutaan yhteiskunnallisten tahojen puolelta kannustavasti, väkivaltaisista hyökkäyksistä ymmärretään ja poikkeavuuksista pyydetään informoimaan viranomaisia. ILGA-Europaan tuoreen arvion mukaan nettiin on ladattu viime kuukausina yli 150 videoklippia homo- ja transfobisista hyökkäyksistä ja jopa -kidutuksista Venäjällä. Tuorein väline ihmisjahtiin on parhaillaan vireillä oleva lakialoite, jonka nojalla sateenkaariperheiden lapset voitaisiin ottaa huostaan, koska heidän vanhempansa ovat homoja tai lesboja.

Elokuussa Suomessakin saatiin hieman esimakua siitä, kuinka laaja-alaisia vaikutuksia syrjivällä lainsäädännöllä voi tulevaisuudessa olla. Syrjivä laki asettaa viranomaiset, poliitikot ja muut toimijat ristiriitaiseen tilanteeseen, miten suhtautua, kun joku ei toimi yhteisten sääntöjen mukaan? Pitääkö

naapurimaan lakeja kunnioittaa kommenteissa silloinkin, kun ne räikeästi loukkaavat ihmisoikeuksia? Olympiakomitean hallitus kiiruhti kieltämään urheilijoilta kynsilakan, vaikka tarjolla olisi ollut erinomainen paikka lausua yhdenvertaisuudesta, arvoista tai vaikka urheilun ihmisiä ja kulttuureja yhdistävästä voimasta. Mutta kun politiikka ei kuulu urheiluun. Se väite esitetään aina, kun urheilussa joku asia on vaikea, eikä siitä haluta puhua.

Homot ovat nyt muotia, on kuulemma trendikästä kirjoittaa homoista. Homohahmot valtaavat tv-sarjat, täyttävät teatterien näyttämöt, kovat kannet, pokkarit ja elokuvat. Homosaatiosta puhuvat tahot kokevat että heteroita syrjitään ja että heteroilla ei ole homojen takia sananvapauttakaan. Homoja kun tuntuu heistä olevan kaikkialla jo aivan liikaa. Onko tosiaan näin, vai ovatko homot vuonna 2013 samaa, kuin naiset 1900-luvulla? Ensi kertaa näkyvissä kokonaisina ja epätäydellisinä?

Sanotaan, että Ginger Rogers teki kaiken saman kuin Fred Astaire, mutta takaperin ja korkokengät jalassa. Samalla periaatteella homot ovat olleet kulttuurissa läsnä olevia, mutta hiljaisia hahmoja. Siistejä, kohteliaita, hillittyjä ja huomiota herättämättömiä. Kivoja homoja. Mietinkin, että onko nyt kuitenkin käynyt niin, että kun moniäänisten homohahmojen esittäminen on tässä ajassa tullut kulttuuriareenoilla mahdolliseksi, se tulkitaan trendiksi, vaikka kyseessä on vain näkyväksi tuleminen? Täällähän me olemme aina olleet, joka paikassa.

Törmäsin myös trendihomoihin, niitäkin on nyt kuulemma kaikkialla. Pikainen googletus osoitti lähteen keskustelupalstoille, haukkuperinne jatkuu uuden etuliitteen kera. Miksi homottelu ei lopu, jos homot ovat niin trendikkäitä?

Melko tuoreena sateenkaariperheen äitinä minua liikuttaa, kuinka uusi pieni kansalainen on otettu vastaan. Hänen hyvinvoinnistaan on huolehdittu jo ennen syntymää, kehitystä seurataan neuvolassa säännöllisesti, ja tarjolla on

monenlaisia palveluita ja ohjelmaa. Lapsemme sai kutsun Helsingin kaupunginorkesterin kummilapseksi, eli hän pääsee kuulemaan elävää musiikkia pienestä pitäen. Tuntuu, että tänne hänen oli hyvä syntyä, toivon että hänen on hyvä myös kasvaa ja elää täällä, yhdessä meidän kaikkien kanssa.

Lainsäädännöllinen yhdenvertaisuuskehitys on hidasta, tasa-arvoinen avioliittolaki elää vasta kansalaisaloitetasolla, eikä samansukupuolisten pariskuntien perheen ulkopuolisen adoption mahdollistavasta laista ole tietoa.

Homofobinen lakitrendi on saatava pysäytettyä, ettei se vaaranna koko Euroopan ihmisoikeuskehitystä. Myös homottelutrendi on jatkunut aivan liian kauan, ja siihen voi jokainen puuttua heti omassa ympäristössään. Voisivatko kulttuuri-instituutiot olla ensimmäisiä virallisesti homotteluvapaita tiloja Suomessa?

Toivon että Suomi säilyy hyvinvointivaltiona myös kulttuurin alueella. Että matka avoimuuden, moniarvoisuuden ja moniäänisyyden tiellä, kaikkia kunnioittaen jatkuu. Kulttuuria kaikille -palvelulle riittää siis vielä paljon työtä ja tehtävää. Kiitos tähänastisesta ja onnea tulevaan!

Katriina Rosavaara on helsinkiläinen kuvataiteilija ja kirjoittaja.

Yksityisnäyttelyiden lisäksi Rosavaara on osallistunut ryhmänäyttelyihin kotimaassa ja ulkomailla. Kirjoittamisessa ja kuvataiteessa Rosavaara tutkii identiteettiä, muistiin ja tilaan liittyviä teemoja. Rosavaara jatkaa opintojaan Kuvataideakatemiassa ja hän toimii aktiivisesti Seta:ssa ja Amnesty:ssä.